

vatali kötelességből vezette a naplót, így a titkár visszamenőleg mindent ellenőrizhetett: a nap melyik órájában mit tett Rákóczi, kikkel találkozott. Így részletesen olvashatunk az udvari szokásokról, a ceremóniákról, ebédekről, vadászatokról. Részt vett a trencsényi és a romhányi ütközetekben, leírja Rákóczi megsebesülését is. Mesteri összefoglalókat készít a fejedelem beszédeiről, melyeket seregei és tanácsának tagjai előtt mondott el.

A kötetben található jegyzetek rengeteg hasznos tudnivalót tartalmaznak, ennek köszönhetően nem csak szakemberek forgathatják. Valódi ismeretterjesztő munka, nem utolsósorban pedig nagyon érdekes olvasmány.

TULOK PÉTER

(Sajtó alá rendezte Bánkúti Imre, Nap Kiadó, Budapest, 2005, 284 oldal, 2950 Ft)

A második világháború

„A községek lakosságát tereltesd össze a falu központjába. Oktasd ki őket, hogyha nyugodtan maradnak, semmi bántódásuk sem lesz. Ügyes, erélyes órséget hagyjál vissza mellettük. Ha ellenszegülnek, koncold fel őket, gyűjtsd rájuk a falut, de ami neked is hasznos, vidd magaddal.

Vigyázz ilyenkor alárendeltjeidre, hogy ne harácsoljanak. Ezt ellenőrizd! [...] Minden halottnak látszó bandita fejét löved át. Valóban csak halottakat hagyjál vissza a harc helyén” – olvasható egy 1943 tavaszán született bandaharc-émlékeztetőben, melyet feltehetően a Magyar Királyi Honvédség 2. hadserege minden zászlóaljának, illetve századának kiosztottak sokszorosított formában.

A II. világháború befejezésének 60. évfordulója jó alkalom volt arra, hogy Magyarország is szembenézzon a legújabb kori történelem legnagyobb tragédiájával. Azért fontos ez, mert a közhely, mely szerint a történelem velünk él, talán soha nem volt annyira igaz, mint napjainkban. Elég, ha csak a háború végén elrabort, felbecsülhetetlen értékű sárospataki könyvek egy részének hazatérésére gondolunk.

Az Osiris Kiadó tavaly év végén jelentette meg Nemzet és Emlékezet sorozatának hatodik kötetét, *A második világháborút*. A sorozat kötetinek hármass felosztása itt is megtalálható – *Források, Közéleti és politikai emlékezet, Tudományos emlékezet* –, de van egy jelentős változás: a nagyjából egyharmados arány itt nagymértékben eltolódik az eredeti dokumentumok javára. Olyannyira, hogy terjedelmük több mint 500 oldal. Ennek oka az elmúlt években előkerült rendkívüli mennyiségű iratanyag. A forrásközlés az elsöre átláthatat-

lannak tűnő terjedelem ellenére áttekinthető marad, Ungváry szerint illusztratív jellegű. Felsorolni is képtelenség, hányféle irat jelenik meg a lapokon. A *Források* rész elején a szerkesztő válogatott dokumentumok segítségével mutatja be Hitler és Sztálin megnyilatkozásait, a német–szovjet viszonyt és a Molotov–Ribbentrop-paktumot. Ezután a magyar belpolitika, Horthy Miklós és Adolf Hitler levélváltásai, valamint a magyar és német követségek dokumentumai következnek. Olvashatunk továbbá a politikusok és a katonai vezetők koncepciójáról; itt jelenik meg először nyomtatásban Szombathelyi Ferenc vezérkari főnök két hosszabb írása. A könyv abból a szempontból is újat ad, hogy kis számban ugyan, de ismertet magyar csapattörténeti dokumentumokat, melyek közlésével eddig igazán mostohán bánt a hazai történettudomány. Nem olvashattunk eddig olyan iratokat sem, melyek a harcoló magyar alakulatok mindennapjait vagy az ukrainai harcokat és az ottani veszteségeket mutatják be, de érdemes elolvasni azokat is, amelyek a német hadvezetés magyarokhoz való viszonyáról tudósítanak.

A második egységben (*Közéleti és politikai emlékezet*) szintén találunk érdekességeket: például ugyanazon középiskolai tankönyv 1987-es és

1989-es kiadásának a háborúról szóló fejezetét hasonlíthatjuk össze. Itt szembesülhetünk azzal a ténnyel, hogy a rendszerváltás körüli időszakban milyen gyorsan változott a hivatalos álláspont az események megítélését illetően. A harmadik részben (*Tudományos emlékezet*) szemléletes példákon keresztül ismerhetjük meg a Rákosi- és a Kádárkorszak történeti felfogását a világháborúról. Az ideológiai túlsúly egészen a rendszerváltásig megmaradt, de a 70-es, 80-as években már jelentek meg olyan munkák, amelyek tárgyilagosan próbálták megközelíteni ezt az időszakot.

A második világháború főként dokumentumai miatt nagyon érdekes, sokszor igazán torokszorító olvasmány. Illusztrációként nemcsak korabeli újságokat, plakátokat, röplapokat láthatunk, hanem olyan fényképeket is, amelyek eddig sehol sem voltak hozzáférhetőek. A szerkesztő előszavában kifejti, hogy a könyv elkészítésekor nem törekedhetett teljességre, de a szelektált anyag sokszínűsége révén sok kérdésre kaphatunk választ. E remek válogatás tovább emeli a sorozat eddig is magas színvonalát.

TULOK PÉTER

(Szerkesztette Ungváry Krisztián, Osiris Kiadó, Budapest, 2005, 892 oldal, 8950 Ft)

